

УДК 159.92

Швець Олег Миколайович

аспірант кафедри практичної психології

Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка

e-mail: shvets_oleg@ukr.net

ORCID 0000–0002–6115–6223

DOI: [https://doi.org/10.18524/2304-1609.2018.1\(47\).139778](https://doi.org/10.18524/2304-1609.2018.1(47).139778)

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ГІДНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ**

Актуальність теми статті зумовлена суперечностями між особливостями сучасної інформаційної епохи та перспективою розвитку людства на засадах глобальної гуманістичної свідомості. Стаття реалізує мету висвітлення соціально-психологічних чинників розвитку гідності особистості. Гідність розглядається як складне інтегративне особистісне утворення, що забезпечує перманентний особистісний і духовний розвиток людини у соціальній сфері, сфері інтелектуальних досягнень. Розвиток гідності особистості розглянуто через аналіз динамічної системи міжособистісних і суспільних відносин, з позицій значення сім'ї, суспільства і культури. Висвітлено значення передумов розвитку особистості, що закладаються до її народження. **Ключові слова:** особистість, гідність, розвиток, контекст розвитку, сім'я, сімейний досвід, відкриття суспільство, культура гідності.

Вступ. Перспектива розвитку сучасного світу ґрунтує глобальна гуманістична свідомість, визнання персоноцентризму, усвідомлення спільною цінності кожної особистості та формування нового типу моральних взаємовідносин людей на основі діалогу та принципу презумпції людської гідності.

Актуальність проблеми гідності особистості загосррюється особливостями сучасної інформаційної епохи. Щодо сьогодення П. Бергер і Т. Лукман відзначають, що в «мережевому середовищі» дискредитується індивідуальний зміст контактів людини повсякденного спілкування. Генералізована типізація, яка має вираз анонімності, невпинно розширюється і наповнюється при цьому міфологічним змістом. Анонімність уможливує ілюзії, вигадки, які втілюються в «аватарах» — іменах-масках, що дозволяють людині набувати нової самоідентичності, відмовляючись від наданих природою статі, віку, раси, етнічності, і здобутих в культурі цінностей, моделей соціальної взаємодії, професії, захоплень [1, с. 59]. Виявлена у суспільному бутті тенденція до втрати власної ідентичності, до відчуження актуальної суб'єктивної реальності, знецінення чи вуалізації власної справжності на догоду декларованим зовнішнім, умовним і плинним цінностям пов'язана із проблемами розвитку особистості. Так, фіксації на попередніх стадіях онтогенезу визначають комплексні показники меншовартості, дисфункції захисних механізмів психіки і є потенційно регресивними чинниками. Ризики деструктивності в індивідуальному характері життєдіяльності осо-

бистості актуалізують вагомість досліджень у галузі вікової та педагогічної психології проблеми розвитку особистості.

Проблему відсутності чіткого уявлення про специфічний зміст особистості у психологічних дослідженнях констатує Д. Леонт'єв [2]. Попри те, що дослідники у різний час і в різних контекстах намагалися вичленувати означений феномен: О. Леонт'єва (1983) через ідею про особистість як особливий вимір, що не обмежений вивченням психічних процесів; В. Франкл через ідею про ноетичний, духовний вимір, що надбудовується над виміром власне психологічним; Б. Братуся пропозицією розрізнення особистості у вузькому сенсі слова, яка характеризується особливим змістом, і особистості в широкому сенсі слова. У всіх цих випадках під специфічним змістом особистості передбачався її смисловий вимір — внутрішній світ. На думку Д. Леонт'єва специфічним змістом є мудрість [2].

На наше переконання внутрішньою іманентною якістю людини є гідність. У семантиці поняття «гідність» містяться кілька значень: по-перше, позитивний вимір, що належить як об'єкту, події (номінал монети, товару, гідна праця, гідна винагорода), так і суб'єкту; по-друге, усвідомлення власної цінності — «бути до чогось здатним, кращим, чудовим», по-третє, статус людини, її суспільна значущість, тобто ціна, яку їй визначає суспільство. Поняття гідності — полісемантичне та використовується для підкреслення цінності, доброчесності, переваги, а також користі, ціни, вартості. В основі «Я-концепції» особистості знаходиться «базисна гідність», що розуміється як невід'ємна, невідчужувана властивість кожної особистості, яка виступає підставою універсальності її потреб та прав. Гідність розглядається як складне інтегративне особистісне утворення, що забезпечує перманентний розвиток людини і послідовне досягнення нею значущих результатів у соціальній сфері, сфері інтелектуальних досягнень, а також зоні особистісного і духовного розвитку.

Гідність — це характеристика людини духовної і водночас є важливим аспектом матеріального, бо тілесне пригнічення є також пригніченням почуття власної гідності. Гідність передбачає, найперше, прийняття себе, постійну внутрішню взаємодію із собою, усвідомлення власної цінності і, на цій основі, свого призначення. Гідність фіксує цінність конкретної особистості, значущість її, але водночас передбачає і перекликається із гідністю «іншого», спільноти, покоління, нації, країни, народу та ін. Тобто гідність має іпостасі і колективного, і індивідуального проявів. Тема гідності особистості порівняно мало розроблена у вітчизняній психології, зокрема аспект її розвитку в онтогенезі та соціально- психологічні чинники.

Метою статті є науково-теоретичне дослідження проблеми соціально-психологічних умов розвитку гідності особистості.

Виклад основного матеріалу. Ми розглядаємо розвиток особистості як особливий різновид внутрішніх змін, пов'язаних не лише з появою нових елементів, але із зміною структури та специфіки взаємозв'язків між її елементами. У більшості наукових теорій розвиток людини розглядають як рух по спіралі, спрямування якого визначається аксіологічними орієнтирами. Під впливом моральних та духовних цінностей, на основі потреби

в самоактуалізації та гідності особистості, процес розвитку передбачає прогресивні трансформації у структурі особистості, у її життєдіяльності та в навколишньому просторі. Горизонтальний рух і зміни розглядають як експансію, тобто рухи-переміщення всередині однієї і тієї ж стадії (адаптація, пристосування, вироблення навичок, накопичення знань). Рух донизу зумовлює тимчасову або постійну регресію найчастіше у зв'язку із фіксацією на нереалізованій потребі попередніх етапів розвитку.

Розвиток особистості традиційно розглядають через аналіз динамічної системи міжособистісних і суспільних відносин, яку визначає взаємодія двох внутрішніх тенденцій психіки — тенденція до збереження і тенденція до зміни. На основі взаємодії цих тенденцій особистість реалізує в соціальному середовищі різні утилітарні функціональні якості, за рахунок яких здійснюється динамічно-регулятивна діяльність.

Розвиток особистості Г. Крайг, Д. Бокум характеризують як глибоко «вбудований» в контекст, який передбачає безпосередній широкий спектр умов, в яких він відбувається. Постійно зустрічаємося із значенням соціального контексту з таких позицій, як сім'я, суспільство і культура [3].

Передумови розвитку особистості закладаються до її народження. Сучасні знання ембріології, гістології, психології, клінічні та експериментальні дослідження внутрішньоутробного періоду є переконливим доказом, що емоційний, психологічний та інтелектуальний розвиток особистості розпочинається ще у внутрішньоутробному періоді. С. Шиндлер і Х. Зімпріх [14] вважають, що у перинатальний період (грец. *pre* — до; лат. *natus* — народження) розвиток дитини визначається спільними життям із матір'ю, тому зміни перебігу життєвих процесів у жінки передбачають відповідні зміни у розвитку і реалізації генетичного потенціалу пренейта у його життєвому сценарії.

На значущість пренатального стану вказує автор теорії мікропсихоаналізу С. Фанті [4]. На основі новітніх даних ембріології поведінки він стверджує, що плід є ультрочутливим рецептором материнської психосоматики та навколишнього середовища. Мати своєрідно підпорядковує його своїм відчуттям — сприйманням та своїм біологічним функціям. С. Фанті зауважує, що «плід є ультрочутливим рецептором материнської психосоматики та навколишнього середовища» [4, с. 179]. Таким чином, несвідомий досвід взаємодії із матір'ю на пренатальному рівні є сукупністю чуттєвого сприймання, яким закладається основа для розвитку і набуття знань. Згідно із Н. Подобед, плід може отримувати інформацію «на клітинному рівні». «В жодному і з моментів свого подальшого життя людина не розвивається так інтенсивно, як в пренатальному періоді, починаючи з клітини і перетворюючись в досконалу істоту, що володіє дивовижними здібностями і незгасним прагненням до знання» [5, с. 27]. Авторка вважає, що розвиток у пренатальному періоді відбувається в основному на основі «вбирання інформації».

Згідно із динамічною концепцією розвитку Г. Аммона [6] на симбіотичному рівні під впливом міжособистісних стосунків із первинною групою, найперше із матір'ю, визначається спрямування розвитку особистості: по

конструктивному, деструктивному або дефіцитарному шляху. Деструктивного характеру розвиток набуває внаслідок неможливості освоєння нового досвіду через негативну позицію матері стосовно пізнавальної активності малюка. Дефіцит досвіду реалізації конструктивної агресії і творчості під захистом симбіозу блокує розвиток і зумовлює високий рівень деструктивної агресії. Досвід позитивних і постійних симбіотичних стосунків стає основою для розвитку Я, забезпечення творчої автономії.

Вже під час ембріогенезу накопичується «ембріональний досвід» через інтегрованість із емоційними переживаннями матері. Слід, однак, відзначити, що «ембріональний досвід» набувається на основі процесів розвитку та видозміни певної генетичної схильності, втілення і реалізації в індивідуальному житті особи видового та культурно-історичного досвіду, нагородженого у процесі еволюції.

У період ембріогенезу відбувається інтенсивна підготовка до наступних, постнатальних етапів розгортання активності, а почасти й саме формування елементів поведінки новонародженого шляхом, з одного боку, розвитку генетично обумовлених компонентів активності і, з іншого боку, накопичення ембріонального досвіду. На переконання О. Ранка [7], народження є найбільшою травмою в історії життя людини, що визначає особливості її життєвих трансформацій.

На думку Еріка Еріксона, глобальне ставлення до світу формується після народження дитини і триває до двох років. За умови, що всі базові потреби малюк задовольняє у момент їх актуалізації, то у нього з'являється природне стійке відчуття довіри до світу — найважливіше, — базове почуття, без якого просто неможливий повноцінний розвиток гідності особистості на основі самоставлення. Фізичний та емоційний дискомфорт зумовлює відчуття ненадійності і нестабільності зовнішнього світу, через відсутність почуття безпеки, світ цей починає відчуватися, як щось вороже, що актуалізує захисну активність. Фундаментальне відчуття — довіра до світу, що визначається найбільше матір'ю, закладає основу гідності.

Під базовою довірою до світу Е. Еріксон [8] має на увазі власну природну відкритість дитини та відчуття стабільної прихильності до неї інших людей. Якщо у дитини виникає та стабілізується «базова недовіра», то, ставши дорослою, вона буде прагнути закриватися у собі, відчувуватися від інших людей, відмовлятися від задоволення потреб, бажань, насолоди від життя, підтримки та допомоги інших у скрутних ситуаціях. Втрати чи відсутність материнської любові, ласки та материнської присутності можуть призвести до дитячої депресії і хронічного негативу. Світ сприймається як чужий і холодний і незатишний, якщо ніхто не проявляє турботи. І одночасно байдужий, холодний світ — це завжди джерело зла, бо зло активне. Життєвий досвід свідчить про те, що причина сприйняття світу як джерела зла — в жорстокості і насильстві, якого в ранньому дитинстві зазнає людина. «Глобальною психологічною травмою» називає такий дитячий досвід В. Дружинін [9] і визначає його як «катастрофу всередині індивідуального світу, мікрокосмосу особи». Її результатом є вигорання природної семантики особистісного простору. На відміну від локальної

психологічної травми, яка, на думку автора, викликає невроз, фобію або манію, змістом яких можуть бути окремі сторони життя, глобальна психологічна травма видозмінює ставлення до життя.

Міждисциплінарні дослідження пренатального періоду розвитку особистості свідчать про значення і роль партнерства дорослих у становленні особистості. Фундаментальний досвід розвитку особистості визначається соціально-психологічними характеристиками сім'ї.

Прикладні дослідження сім'ї як первинної групи акцентували увагу на «місці існування» людини, значенні емоційної близькості членів сім'ї, ролі потреб і потягів у історії її становлення і розвитку. На думку З. Фрейда [10], найважливіша фаза процесу соціальної адаптації особистості — етап дитячої соціалізації — відбувається у сім'ї. Фрейд стверджує, що саме на цій стадії закладаються основи соціального життя людини, формуються і розвиваються моральні уявлення людини, розумові здібності, а соціальна адаптація ґрунтується на імітації та ідентифікації, що обумовлює величезну роль безпосереднього соціального оточення дитини. Сім'я є первинним простором становлення особистості, її характеру, світогляду на основі способу життя близьких людей. Сім'я є однією з найбільш необхідних і основних ланок буття людини.

Зміст повсякденного сімейного досвіду визначається наявністю динамічних емоційно-когнітивних особливостей системи відносин до навколишнього світу і до кожного члена і складними мережами взаємодії між ними. Як жива система, сім'я перебуває під впливом навколишнього світу і взаємодіє з ним на основі обміну. Простір освіти у сім'ї створюється на основі:

- наявності певної інформації, сприйняття, переживання і засвоєння її;
- досвіду інтерсуб'єктивної взаємодії із членами сім'ї, наслідування їм;
- набуття власного емоційно-когнітивного досвіду.

Досвід емоційно пережитої сімейної взаємодії особистості зумовлений суб'єктивним сприйняттям умов життя, життєвого простору, умов і порядку життєдіяльності; соціальних умов, зокрема, розміру сім'ї, наявності чи відсутності сіблінгів, членів розширеної сім'ї (дядьки, тітки, кузени, бабусі і дідусі), а також всіх інших людей, з якими дитина взаємодіє у домашньому просторі та в безпосередній близькості від нього;

— індивідуального засвоєння характеру взаємодії, на основі прийнятих дорослими підходів до специфічних питань виховного впливу на дітей, турботи і догляду за ними, що є нормативними для сімей і, в більшому масштабі, для культур; орієнтації на залежність чи незалежність від інших людей;

— своєрідності відображення психологічних особливостей батьків або тих, хто піклується про дітей, що зумовлено культурою і системою переконань, характером реакцій на очікування дорослих щодо поведінки і розвитку дітей, а також на їх уявлення щодо цінностей, на які має орієнтуватися взаємодія.

Розвиток особистості передбачає переосмислення сімейного досвіду та розширення меж родинних установок, цінностей, традицій, однак вплив

на спрямування розвитку здебільшого визначає сім'я. Тому досвід, набутий у сім'ї, ми розглядаємо визначальною соціально-психологічною умовою більшості трансформаційних процесів впродовж життя особистості.

У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу концепція Маргарет Мід [11] щодо впливу типу взаємин між поколіннями на особливість розвитку особистості і суспільства.

Постфігуративна культура є типом соціокультурної взаємодії, у якій нащадки навчаються у предків, діти — у дорослих. Така модель характерна для традиційної освіти і суспільства. Цикли життєвих освітніх процесів, які повторюються із покоління в покоління, створюють відчуття позачасовості. Пануюча орієнтація на традиції, на минуле зумовлює домінування моделі поведінки попереднього покоління, визнання її зразковою. Особливостями постфігуративної культури є «відсутність сумнівів та усвідомлення», що сприяє її збереженню. Сучасний масовий досвід у нашій країні значною мірою відображає постфігуративну модель. Модель кофігуративної культури будується за принципом: однолітки навчаються у однолітків. Культивується модель поведінки, яка виробляється в межах нового певного покоління, у якого немає зразків для наслідування, взятих у попередніх поколінь. Така ситуація характерна саме для тих суспільств, які починають ніби з нуля — для культур іммігрантів, переселенців (ситуація культур США, Ізраїлю). Це зразок горизонтальної культури, орієнтованої на сьогодення, на актуальні цінності. У моделі префігуративної культури дорослі навчаються у дітей. Сучасні тенденції, сучасна культура вважаються більш важливими і вагомими при формуванні пріоритетів. Така культура орієнтована на майбутнє. Вона характерна для суспільств, що будуються на основі світових глобальних, інформаційних мереж. Минулий досвід стає недостатнім, а часом і перешкоджає стрімкому темпу розвитку сучасного суспільства і творчому підходу до нових умов. При такій моделі функцію авторитету виконує молоде покоління, бо еталоном поведінки в соціумі виступає форма життєдіяльності молоді.

У кожному типі домінує певна модель взаємодії різних поколінь (попереднього і наступного). Залежно від цього складається певний варіант розуміння процесу розвитку як руху, визначеного системою культури.

Розвиток гідності особистості перебуває під впливом суспільних цінностей згідно із переконаннями А. Бергсона [12]. Універсальною пріоритетною цінністю почуття власної гідності постає суспільство відкритого типу. Аналіз характерних відмінностей спільнот відкритого та закритого типу привів дослідника до висновків щодо блокувальної ролі пануючої «статичної» (незмінної, консервативної) моралі і релігії, спрямованої на інтереси збереження роду і традицій суспільного устрою у закритому суспільстві. Натомість у відкритому суспільстві характерною є «динамічна» мораль, що утверджена та реалізована гідними особистостями: великими моральними героями і релігійними діячами, їх турботою за благо всього людства і, відповідно, прагненням до прогресивних змін. Відкрите суспільство передбачає свободу дій і можливостей. Для закритого суспільства характерний репродуктивний тип відтворення, духовний розвиток осо-

бистості блокується через утримування її на рівні актуальності базових життєвих потреб. Спільнота регламентується жорсткими приписами, табу і санкціями. Характерним є насторожене ставлення до всього, що надходить ззовні, стійкі реакції нападу або оборони, спрямовані як назовні, так і внутрішньо. Основний механізм, що характеризує такий тип суспільних відносин, — тиск, який реалізують усі елементи суспільства згідно з ієрархією один на одного, щоб забезпечити запрограмований результат. Аналізуючи «закрите суспільство», А. Бергсон підкреслює його агресивність. Закрите суспільство — ґрунтоване на тісному зв'язку і залежності його членів між собою. Слід зауважити, що незалежно байдужі чи ворожі вони до решти людей, однак завжди готові до нападу або оборони [12, с. 288]. Автор вказує на замкнутість подібного роду системи, ієрархію її елементів, абсолютну владу вождя і жорстку дисципліну. У такому суспільному устрої розвиток особистості на засадах гідності неможливий. В іншому типі суспільного устрою — у відкритому суспільстві — вітається ініціативність, розум, рефлексія, свобода, можливість критично мислити і вибирати. Тому важливо відзначити, що, відтворюючи парадокси і заломлення проблеми гідності в реальному житті, слід підкреслити значення гідності як соціально-психологічного чинника і показника типу суспільного устрою та формування стратегії становлення і розвитку суспільства: закритого і відкритого суспільства.

Суголосним концепції А. Бергсона є аналітичний опис культур О. Асмоловим [13]. Дослідник вважає, що всі культури умовно розташовані між двох полюсів — полюсу корисності і полюсу гідності, чим очевидно підкреслює антагонізм споживацтва, прагматизму та гідності. Автор відзначає особливість культури корисності: вона завжди прагне до стабільності, заклопотана самозбереженням, завжди стурбована тим, щоб вижити, а не жити. Єдиною метою культури, орієнтованої на корисність, є відтворення самої себе без будь-яких змін, під прикриттям певного милостивого ідеалу. «У ній завжди урізується час, що відводиться людині на дитинство, старість не володіє цінністю, а освіту терплять остільки, оскільки доводиться витрачати час на дресуру, підготовку людини до виконання корисних службових функцій» [13, с. 589].

Інші характеристики визначають культуру, орієнтовану на стосунки гідності. У такій культурі провідною цінністю є особистість людини, незалежно від того, чи можна щось отримати від цієї особистості для виконання тієї чи іншої справи, чи ні. У культурі гідності діти, старі і люди із відхиленнями у розвитку священні. Вони перебувають під охороною громадського милосердя. І саме культура гідності виявляє більшу готовність, порівняно із культурою корисності, до подолання соціальних катаклізмів, виходу із криз в драматичному процесі людської історії [13]. Найбільш яскравими особистісними установками, що відрізняють представників культури корисності від особистості, сформованої культурою гідності, є: природність вертикалі влади, централізованої на одній людині, необхідність перманентного існування ворога, втеча від прийняття власного рішення, особистісного вибору та невжиття права на вибір у інших [13].

Цінність суспільних установок на толерантність до «інакості», прийняття особистої відповідальності, розвиток індивідуальності та повага до прав іншої людини, як протилежність особистісним установкам, сформованим тоталітарним режимом, є передумовами формування культури гідності. Подібні показники визначають оптимальні соціально-психологічні умови для розвитку гідності особистості.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Розвиток особистості традиційно розглядають через аналіз динамічної системи міжособистісних і суспільних відносин, яку визначає взаємодія двох внутрішніх тенденцій психіки — тенденція до збереження і тенденція до зміни. На основі взаємодії цих тенденцій особистість реалізує в соціальному середовищі різні утилітарні функціональні якості, за рахунок яких здійснюється динамічно-регулятивна діяльність. Перманентний розвиток особистості ґрунтує складне інтегративне особистісне утворення — гідність.

Контекстний характер розвитку передбачає безпосередній широкий спектр соціально-психологічних умов, в яких він відбувається, зокрема, сім'я, суспільство і культура.

Передумови розвитку гідності особистості закладаються до її народження. Під час ембріогенезу накопичується «ембріональний досвід» на основі процесів розвитку та видозміни певної генетичної схильності, втілення і реалізації в індивідуальному житті особи видового та культурно-історичного досвіду, нагромадженого у процесі еволюції. Сім'я є однією з найбільш необхідних і основних ланок буття людини, первинним простором становлення особистості, її характеру, світогляду на основі способу життя близьких людей.

Зміст повсякденного сімейного досвіду визначається наявністю динамічних емоційно-когнітивних особливостей системи стосунків із навколишнім світом і складними мережами взаємодії між ними. На розвиток гідності особистості значний вплив виявляють суспільні цінності, домінуюча система культури, якими визначається певний варіант розуміння процесу розвитку, так і показники соціально-психологічних умов для розвитку гідності особистості: прийняття себе та іншого, свобода вибору, рівень особистої відповідальності.

Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у виявленні характеру міжособистісної взаємодії, продуктивної для розвитку особистості на засадах гідності.

Список використаних джерел і літератури

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман — М.: Медиум, 1995. — 323 с.
2. Личностный потенциал. Структура и диагностика / Под ред. Д. А. Леонтьева, — М.: Смысл, 2011. — 680 с.
3. Крайг Г. Психология развития. — 9-е изд. / Г. Крайг, Д. Бокум — СПб.: Питер, 2005. — 940 с.
4. Фанти С. Микропсихоанализ / С. Фанти. — М., 1995. — 350 с.
5. Аммон Г. Динамическая психиатрия / Г. Аммон. — СПб., 1995. — 265 с.
6. Подобед Н. Д. Внутриутробное воспитание плода // Перинатальная психология и акушерство: учебное пособие / Н. Д. Подобед; под ред. проф. Н. А. Жаркина. — Волгоград: Волгоградская медицинская академия, 2001.

7. Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон. — СПб.: Ленато; АСТ; Фонд «Университетская книга», 1996. — 592 с.
8. Фрейд З. Избранное / З. Фрейд. — М.: Внешторгиздат, 1990. — 448 с.
9. Дружинин В. Н. Варианты жизни / В. Н. Дружинин. — СПб.: Питер, 2010. — 156 с.
10. Мид М. Культура и мир детства / М. Мид. — М.: Наука, 1988. — 424 с.
11. Бергсон А. Два источника морали и религии / А. Бергсон; пер. с фр., послесловие и примечания А. Б. Гофмана. — М.: Канон, 1994. — 384 с.
12. Асмолов А. Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров / А. Г. Асмолов. — М.: МПСИ, 1996. — 768 с.
13. Ранк Отто. Травма рождения / Отто Ранк. — М.: Аграф, 2004. — 400 с.
14. Schindler S., & Zimprich H. *Ekologie der Perinatalzeit*. — Stuttgart: Hippocrates, 1983.

REFERENCES

1. Berger P. & Lukman T. (1995). *Sotsialnoe konstruirovaniye realnosti. Traktat po sotsiologii znaniya* [The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge]. М.: «Medium» [in Russian].
2. Leontev D. (2011). *Lichnostnyiy potentsial. Struktura i diagnostika* [Potential. Structure and Diagnostics]. М.: Smysl [in Russian].
3. Krayg G., & Bokum D. (2005). *Psihologiya razvitiya. 9-e izd* [Human Development]. SPb.: Piter [in Russian].
4. Fanti S. (1995). *Mikropsihoanaliz* [Micropsychoanalysis]. М.: [in Russian].
5. Ammon G. (1995). *Dinamicheskaya psihiatriya* [Dynamic Psychiatry]. SPb. [in Russian].
6. Podobed N. D. (2001). *Vnutriutrobnnoye vospitanie ploda // Perinatalnaya psihologiya i akusherstvo: Uchebnoye posobie* [Prenatal Development of Foetus // Prenatal Psychology and Maieutics: Textbook / Edited by prof. Zharkin] / Pod red. prof. N. A. Zharkina. Volgograd: Volgogradskaya meditsinskaya akademiya [in Russian].
7. Erikson E. (1996). *Detstvo i obschestvo* [Childhood and Society]. SPb.: Lenato; АСТ; Fond «Universitetskaya kniga» [in Russian].
8. Freyd Z. (1990). *Izbrannoe* [Selected Papers]. М.: Vneshtorgizdat [in Russian].
9. Druzhinin V. N. (2010). *Varianty zhizni* [Variants of Life]. SPb: Piter [in Russian].
10. Mid M. (1988). *Kultura i mir detstva* [Culture and the World of Childhood]. М.: Nauka [in Russian].
11. Bergson A. (1994). *Dva istochnika morali i religii* [The Two Sources of Morality and Religion]. Per. s fr., posleslovie i primechaniya A. B. Gofmana М.: «Kanon» [in Russian].
12. Asmolov A. G. (1996). *Kulturno-istoricheskaya psihologiya i konstruirovaniye mirov* [Cultural Historical Psychology and Construction of Worlds] М.: MPSI [in Russian].
13. Rank Otto. (2004). *Travma rozhdeniya* [Otto Rank The Trauma of Birth]. М.: Agraf [in Russian].
14. Schindler S., & Zimprich H. (1983). *Ekologie der Perinatalzeit*. Stuttgart: Hippocrates.

Швец Олег Николаевич

аспирант кафедры практической психологии

Дрогобычского педагогического университета имени Ивана Франко

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ДОСТОИНСТВА ЛИЧНОСТИ

Резюме

Актуальность темы статьи обусловлена противоречиями между особенностями современной информационной эпохи и перспективой развития человечества на основе глобального гуманистического сознания. Статья реализует цель освещения социально-психологических факторов развития достоинства личности. Достоинство рассматривается как сложное интегративное личностное образование, обеспечива-

ющее перманентное личностное и духовное развитие человека в социальной сфере, сфере интеллектуальных достижений. Развитие достоинства личности рассмотрено через анализ динамической системы межличностных и общественных отношений, с позиций значения семьи, общества и культуры. Освещено значение предпосылок развития личности, закладывающихся до его рождения.

Ключевые слова: личность, достоинство, развитие, контекст развития, семья, семейный опыт, открытое общество, культура достоинства.

Shvets Oleh Mykolayovych

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, postgraduate student, practical psychology department

SOCIAL PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF PERSONAL DIGNITY DEVELOPMENT

Abstract

The topicality of the paper is defined by the contradictions between the peculiarities of modern digital epoch and perspectives of humanity development on the basis of global humane consciousness. The paper analyzes social psychological agents of personal dignity development. Dignity is considered as integrative personal formation which provides permanent personal and spiritual development of a person in social and intellectual achievements spheres. Development of person's dignity is presented as the analyses of dynamic system of interpersonal and social relations from the point of view of family, society and culture. The importance of preconditions of person's development formed before their birth is discussed.

Axiological importance of personal centrism for the humanity development and a new type of moral people's relations on the basis of dialogue and principle of person's dignity presumption defined the aim of the scientific research. The paper presents the results of this research. Personality's tendency to lose one's own identity, alienation of subjective reality, depreciation or hiding of personal real essence is characteristic for modern times. People do it to meet declared conditional outer and changing values. It makes those investigations of psychological personal development determiners topical in the sphere of developmental and pedagogical psychology.

The problem of revealing of the «specific essence of a personality» is studied with recognition of dignity as inner immanent quality of the personality. Dignity is defined as complex integral personal entity providing self-development of the personality and gradual achievement of valuable results in social sphere, intellectual gains and those in the sphere of individual and spiritual development. The paper analyses the meaning of social context from the point of view of the family, society and culture due to the fact that development is deeply «inbuilt» into context which presupposes immediate wide range of conditions.

The preconditions of person's dignity are formed before their birth. The importance of «embyo experience» is acquired on the basis of formation and changing processes of definite genetic structures, which are implemented and realized in individual life of the spices of the individuality and cultural and historic experience received during evolution process.

Personal development direction is defined by close social environment of a child. It's their family. The essence of everyday family experience is characterized as dynamic emotional cognitive peculiarities of the system of those family relations with the surrounding world and complex system of communication between them.

Top priority values of the society of open type presuppose personal dignity development. They are characterized by «dynamic moral», care for all the mankind benefits and desire of progressive changes. The top value in culture oriented on dignity relations is any human personality. The culture of dignity is more ready to fight social cataclysms, to find the way out from crisis in the dramatic process of human history than the culture of benefit.

Key words: personality, dignity, development, context of development, family, family experience, open society, culture of dignity.

Стаття надійшла до редакції 09.03.2018.